

## ДУАЛІЗМ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ І ФРАНЦІЇ

### DUALISM OF THE PRIVATE LAW OF UKRAINE AND FRANCE

Срофєєва М.М., студентка II курсу факультету юстиції  
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню проблеми правового дуалізму у приватному праві на основі порівняння систем приватноправового законодавства Франції та України. Здійснено аналіз доктринальних підходів та законодавчої діяльності у сфері приватного права Франції, визначено підстави, на яких базується ідея окремої кодифікації норм комерційного та цивільного права. Прیدілено увагу історичному підґрунтя формування дуалізму приватного права у країнах романо-германської (континентальної) правової сім'ї. Авторка здійснює детальний огляд структури та окремих інститутів Комерційного кодексу Франції. Наголошується, що Комерційний та Цивільний кодекси Франції мають якнайменшу кількість колізій та суперечностей. У статті також висвітлені основні питання дискусії українських дослідників з питань рекодифікації цивільного законодавства та перспектив скасування Господарського кодексу України. Авторка поділяє думку, відповідно до якої дуалізм приватного права Франції є сталою правовою традицією і цілком відповідає потребам розвитку ринкової економіки, так само оновлення господарського законодавства в Україні, подолання колізій двох законодавчих актів у подальшому сприятиме оптимізації правового регулювання комерційних і цивільних відносин.

У статті звертається увага на те, що деколи національне господарське законодавство регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання досить декларативно та інколи норми не мають регулятивного ефекту.

На підставі аналізу запропонованих законопроектів та їх пояснювальних записок, авторка доходить висновку, що вирішення численних колізій і неузгодженостей між нормами національних Цивільного та Господарського кодексів можливе шляхом визнання Господарського кодексу таким, що втратив чинність із одночасним внесенням необхідних змін і доповнень до діючого цивільного кодексу, а також прийняттям відповідного закону, який би регулював підприємницьку діяльність окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань.

**Ключові слова:** приватно-правовий дуалізм, Комерційний кодекс Франції, систематизація, кодифікація, ліквідаційний продаж, комерційні товариства, антимонопольне законодавство, забезпечення комерційних зобов'язань.

The article is devoted to highlighting the problem of legal dualism in private law on the basis of a comparison of the systems of private law legislation in France and Ukraine. An analysis of doctrinal approaches and legislative activity in the field of French private law is carried out, the grounds on which the idea of separate codification of commercial and civil law norms is based are determined. Attention is paid to the historical basis of the formation of the dualism of private law in the countries of the Romano-Germanic (continental) legal family. The author conducts a detailed review of the structure and individual institutions of the Commercial Code of France. It is emphasized that the Commercial and Civil Codes of France have as few conflicts and contradictions as possible. The article also highlights the main issues discussed by Ukrainian researchers on the recodification of civil legislation and the prospects for the abolition of the Economic Code of Ukraine. The author shares the opinion according to which the dualism of French private law is a stable legal tradition and fully meets the needs of the development of a market economy, as well as the renewal of economic legislation in Ukraine, overcoming the conflicts of two legislative acts will further contribute to the optimization of legal regulation of commercial and civil relations.

The article draws attention to the fact that sometimes national economic legislation regulates economic relations that arise in the process of organizing and carrying out economic activities between economic entities, as well as between these entities and other participants in economic relations quite declaratively and sometimes norms have no regulatory effect.

Based on the analysis of the proposed draft laws and their explanatory notes, the author comes to the conclusion that the resolution of numerous conflicts and inconsistencies between the norms of the national Civil and Economic Codes is possible by recognizing the Economic Code as having lost its validity with the simultaneous introduction of the necessary changes and additions to the current Civil Code, and as well as the adoption of the appropriate law, which would regulate the entrepreneurial activity of certain types of legal entities and their associations.

**Key words:** private-law dualism, Commercial Code of France, systematization, codification, liquidation sale, commercial companies, antimonopoly legislation, securing commercial obligations.

**Вклад основного матеріалу.** Як вбачається із порівняльно-правового аналізу приватно-правових відносин, головною особливістю права Франції, є наявність певного дуалізму в приватному праві, де цивільне та комерційне право є окремими галузями. Такий поділ склався історично, ще з 16 ст. (за часів правління Карла IX), коли були прийняті Ордонанс про сухопутну торгівлю та Ордонанс про морську торгівлю, які увійшли в історію як ордонанси Кольбера. В свою чергу Цивільний Кодекс (Кодекс Наполеона) був прийнятий ще двома століттями пізніше. Тобто, в першу чергу у Франції було врегульовано та кодифіковано саме комерційне право.

Історично склалося, що в більшості європейських країн регулювання торгівельних відносин на законодавчому рівні було закріплено значно раніше, ніж прийняття актів цивільного законодавства. Тож цілком природно, що до сьогодні приватне право (цивільне) розвивається достатньо відокремлено від комерційних (торгівельних) правовідносин в таких країнах як Франція, Німеччина, Іспанія та інші, що обумовлено характером суспільно-економічної формації того часу.

Основною відмінністю є предмет регулювання двох галузей: комерційне право регулює відносини зі спеціаль-

ним учасником – особою, яка здійснює комерційну діяльність у сфері суспільного виробництва, спрямованого на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг. В той же час цивільне право містить фундаментальні засади комерційного права.

Прийнятий у вересні 1807 року Комерційний кодекс Франції діяв майже 200 років, доки в 2000 році не втратив чинність [1].

В 2000 році у Франції був прийнятий новий Комерційний кодекс (діючий і дотепер). Структурно він складається із законодавчої частини та регуляторної частини: цей акт включає в себе 9 книг. Статті розподілені за титулами і главами відповідно до предмету правового регулювання кожного виду суспільних відносин, які виникають в комерційній діяльності.

Книга перша «Про комерцію в цілому» розкриває основні положення про комерційну діяльність, визначає правовий статус комерсанта, наводить їх права та обов'язки. В законі розкривається поняття комерційного акту, під яким розуміється будь-яка купівля рухомого чи нерухомого майна з метою його перепродажу, підприємницькі операції по виробництву товарів, його постачанню тощо. Комерсантом визначається особа, яка здійснює комерційні

акти в порядку звичайної професійної діяльності. При цьому, нею може бути як фізична особа так і комерційні товариства, інші юридичні особи, а також іноземці.

Друга книга «Про комерційні товариства» присвячена комерційним юридичним особам. В книзі надається загальна характеристика комерційних юридичних осіб. Детально розглядаються відповідні організаційно-правові форми, поширеними серед яких є повне товариство, прості командитні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні організації (на відміну від національного законодавства до категорії акціонерних організацій окрім товариств входять ще акціонерне командитне товариство та спрощене акціонерне товариство). В цілому структура титулу має схожість із Законом України «Про акціонерні товариства» (далі – ЗУ), ЗУ «Про ТОВ та ТДВ».

Окрема частина книги 2 присвячена питанню кримінальної відповідальності за порушення регламенту корпоративного управління комерційного товариства. Титул містить в собі понад 30 складів злочинів в сфері діяльності комерційних товариств.

Книга третя містить в собі положення про ексклюзивні умови продажу. В книзі отримали правову регламентацію нетипові види відчуження, такі як ліквідаційний продаж, складський продаж тощо.

Кодексом також визначається порядок продажу товарів з публічних торгів. Встановлені деякі обмеження в проведенні торгів: проводити торги можуть виключно спеціалізовані організації, якими виступають товариство добровільного продажу рухомого майна з публічних торгів [2].

У Франції також кодифіковано антимонопольне законодавство, чому присвячена четверта книга кодексу. Відповідний розділ містить в собі регламентацію антиконкурентних дій, закріплює положення антимонопольної ради, її правове положення та процедуру розгляду відповідних справ та оскарження рішень антимонопольної ради. Якщо порівняти з національною правовою системою, то в Україні питанню захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель присвячена низка законодавчих актів, серед яких ЗУ «Про Антимонопольний комітет України», ЗУ «Про захист економічної конкуренції», ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції» та ЗУ «Про природні монополії», а також Господарський кодекс (далі – ГК) [3 ГК].

Отже, на нашу думку, в Україні наведене питання не отримало свого систематизованого вирішення у вигляді кодифікації. Так ГК містить в собі певні декларативні норми щодо обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції. Тому, я вбачаю показовим досвід законодавчої техніки Франції в цьому колі питань.

П'ята книга Комерційного кодексу складається з двох титулів та присвячена правовому регулюванню обігу комерційних цінних паперів та видам забезпечення комерційних зобов'язань. В якості забезпечення зобов'язань кодекс розглядає комерційну заставу. Заставні документи видаються в комерційному суді, на території якого знаходиться забезпечене майно. Це питання можна порівняти з Цивільним кодексом Франції, адже він розглядає такі види як порука, іпотека, застава та інші. Навіть з цього можу зробити висновок, що Комерційне право Франції не конкурує з Цивільним, а навпаки, вони взаємодоповнюють один одне.

Шоста книга Комерційного кодексу «Про труднощі підприємств» присвячена правовому регулюванню відновлення платоспроможності товариства. Серед особливостей є можливість проведення процедури примирення під час якої примиритель (особа призначена судом) сприяє

укладанню між боржником та кредитором «дружніх угод» мета яких полягає в усуненні труднощів економічного характеру.

Характерною рисою процесу відновлення платоспроможності та ліквідації боржника є нормативно встановлене ініціювання судової процедури безпосередньо боржником, в той час як українське законодавство надає також можливість ініціювання цієї процедури кредитором (КУ з процедур банкрутства).

Сьома книга присвячена організації діяльності торговельно-промислових палат та діяльності комерційних судів. Книгою регламентовано порядок організації діяльності торговельно-промислових палат. Також встановлюється компетенція комерційних судів, порядок їх формування, обрання керівного складу. Визначається підсудність комерційних судів, встановлюються адміністративні засади їх діяльності.

Книга восьма містить в собі положення про професії, які використовують кодекс в процесі регулювання комерційної діяльності.

Дев'ята книга містить в собі спеціальні застереження стосовно п'яти заморських територій Франції: а) Сан-П'єр і Мікелон; б) Майотта; в) Нова Каледонія; г) Французька Полінезія та д) острова Волліс і Футуна.

Цікавим є також наявність кооперативів, наприклад фонди, правовий статус яких в Україні є невизначеним, натомість за законодавством Франції вони взагалі не визнаються юридичними особами.

Дуалізм приватного права в Україні виник з прийняттям Господарського кодексу України, який відтепер регулює правовідносини між суб'єктами господарювання. Не дивлячись на позитивний досвід Франції та інших країн Європи стосовно мирного співіснування Цивільного та Комерційного кодексу, порівнювати його з Господарським кодексом України, прийнятим у 2004 році, досить важко, адже значний вплив на національне законодавство, і господарське зорема, мають радянські ідеї регулювання правовідносин, що навряд чи можуть бути сумісними з європейськими.

В Україні ж наявність двох кодифікованих актів, які регулюють відносини в сфері господарської діяльності та цивільні правовідносини призводять до великої кількості колізій та неузгодженостей між ними, які з плином часу не вирішуються. Прикладом може бути те що підприємства за цивільним кодексом є об'єктом права, а за господарським — суб'єктом. Тобто наявне таке явище коли підприємство одночасно може бути і суб'єктом, і об'єктом права.

У проекті Закону України «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» від 09.09.2021 р. пропонується визнати Господарський кодекс України таким, що втратив чинність, з дня набрання чинності цим Законом, а також внести зміни до цивільного кодексу України (підрозділ 2 «Юридична особа») [4].

У пояснювальній записці до законопроекту зазначається, що положення Господарського кодексу України «переважно не мають регулятивного ефекту, є декларативними за своїм змістом, а також суперечать іншим нормативно-правовим актам та загальним засадам цивільного законодавства» [5; 6].

Як підсумок хочу зазначити, що на мою думку дуалізм приватного права Франції не є руйнівною силою ні для цивільного права, ні для комерційного. Розумне розмежування положень Комерційного кодексу та Цивільного кодексу Франції дозволяє ефективно регулювати відповідні відносини не створюючи штучних перешкод та численних колізій.

**ЛІТЕРАТУРА**

1. Code de commerce WIPO URL : <https://www.wipo.int/wipolex/ru/text/493038> (дата звернення 14.05.2024).
2. Коструба А. В. Дуалізм приватного права Франції: в пошуках компромісу. *Проблеми цивільного права та процесу*. 2018. С. 89–94.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 01.01.2004 р. №436-IV : станом на 08.03.2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 30.05.2024 р.).
4. Проект Закону України «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» від 09.09.2021 р. № 6013. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=72707](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72707) (дата звернення 30.05.2024 р.).
5. Пояснювальна записка від 06.09.2021 р. до проекту Закону України «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період». URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=72707](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72707) (дата звернення 30.05.2024 р.).
6. Римарчук Р. М. Феномен дуалізму приватного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023 р. № 5. С. 120–122.